

BIBLICUM ŚLĄSKIE
V EDYCJA
KSIĘGA PSALMÓW – TEOLOGIA I EGZEGEZA

WYKŁAD 16

TEOLOGIA

PSAŁTERZ HEBRAJSKI - CZŁOWIEK W DIALOGU Z BOGIEM

5. BÓG HISTORII (cz.2)

Wielu ludzi uważa, że zbrodnie i nieprawości grzeszników pogrążają świat w absurdzie. Tymczasem Bóg-Sędzia, który umacnia fundamenty ziemi, przywraca w wątpiących nadzieję na odrodzenie życia. Stąd mądra rada psalmisty:

Nie oburzaj się na złoczyńców, nie zazdrość niegodziwym [...]
Zamilknij przed Jahwe i ufaj Mu!
Nie gniewaj się na tego, któremu się szczęści,
na człowieka, który knuje zasadzki [...]
Złoczyńcy bowiem będą wytępieni,
a ufający Jahwe odziedziczą ziemię (Ps 37, 1.7.9).

W całej Biblii sąd Boży oznacza Jego stanowczą i skuteczną interwencję przeciwko grzesznikom na rzecz sprawiedliwych. Oczywiście psalmista utożsamia się ze sprawiedliwym (*saddiq*). Kiedy modli się, aby Jahwe wziął go w obronę przed gnębicielem, odwołuje się do swej sprawiedliwości i niewinności.

Osądź mnie, Jahwe, według mej sprawiedliwości
i według niewinności mojej.
Niechże ustanie złość bezbożnych,
mech się umocni sprawiedliwy (Ps 7, 9 n.)

„Osądzić” Izraela znaczy tyle, co „wykazać jego sprawiedliwość”. Od sprawiedliwego Sędziego wierni oczekują „sprawiedliwości” (*sedeq, sedaqah*). Nie boją się jej, lecz ustawicznie przyzywają:

Jahwe, prowadź mnie według Twej sprawiedliwości
ze względu na moich wrogów! (Ps 5, 9)45.

Boża sprawiedliwość stanowi dla nich niewyczerpane źródło życia i błogosławieństwa. Jahwe bowiem zobowiązał się w Przymierzu, że będzie bronił swego sprzymierzeńca:

Łaskawość (*hesed*) Jahwe od wieków na wieki
względem tych, którzy się Go boją;
a sprawiedliwość (*sedaqah*) Jego dla synów ich synów (Ps 103, 17).

Jahwe jest „Sędzią ziemi”, toteż „nie odrzuci swego ludu i dziedzictwa swego nie opuści” (Ps 94, 2.14).

Widzimy, że w psalmach Boża *sedaqah* łączy się ściśle z Jego *hesed* - łaską opartą na Przymierzu. Nigdy natomiast nie mówi się o sprawiedliwości Boga wymierzonej przeciwko grzesznemu Izraelowi. Grzech powoduje tylko zahamowanie obiegu sprawiedliwości Jahwe, ale nie obraca jej przeciw ludowi Przymierza. Bóg Izraela nie jest już wówczas zobowiązany brać go w obronę. Może to jednak uczynić, jeśli czyjeś wstawiennictwo wybłaga przebaczenie. Dlatego skruszony grzesznik przywołuje sprawiedliwości Jahwe (Ps 51, 16), a On otwiera mu swe bramy: „Oto jest brama Jahwe, przez nią wejdą sprawiedliwi” (Ps 118, 20).

Nas współczesnych, wychowanych na rzymskim rozumieniu sprawiedliwości wyrównawczej, może zaskakiwać jednostronność i darmowość biblijnej *sedaqah*. Trzeba jednak pamiętać, że otrzymanie Bożej sprawiedliwości zależy od spełnienia odpowiednich zobowiązań. W każdym razie Bóg Przymierza bardziej troszczy się o konkretnych ludzi niż o abstrakcyjną sprawiedliwość. Nie jest On na służbie sprawiedliwości jak egipska bogini Maat, lecz sam jest Sprawiedliwością: „Wierność z ziemi wyrośnie, a sprawiedliwość wejrzy z nieba” (Ps 85, 12). Ostatecznym zwycięstwem darmowej miłości Boga do ludzi, objawionej w Chrystusie, będzie „usprawiedliwienie” (zbawienie) grzeszników przez krew Jego krzyża (Rz 5, 6-11).

Skutkiem „usprawiedliwienia”, dokonanego przez Jahwe czy przez Jego Pomazańca, będzie pełny rozkwit sił życiowych. Biblia nazywa go pokojem (*salom*). Opisując przymioty Króla-Mesjasza, psalmista zapowiada: „Za Jego panowania zakwitnie sprawiedliwość i wielki pokój, dopóki księżycy nie braknie” (Ps 72, 7).

Ale żeby mogły zapanować ostatecznie sprawiedliwość (miłość) i pokój, konieczna jest obecność Boga w samym sercu Izraela: w Mieście świętym, w Jego świątyni. Odbudowana po profanacji przez wrogów, świątynia jerozolimska

stanie się miejscem ustawicznych pielgrzymek narodu wybranego, który tam właśnie, na Syjonie, szuka umocnienia i błogosławieństwa Bożego.

Pierwszym jednak warunkiem, by Boży pokój mógł ostatecznie zatryumfować, będzie zwycięstwo Pomazańca Pańskiego nad wszystkimi wrogami. Liczne psalmy królewskie zawierają prośby o definitywny tryumf królestwa Bożego za sprawą ziemskiego władcy z rodu Dawida. Ten właśnie oczekiwany z tęsknotą namiestnik Jahwe, jako dziedzic ziemi Izraela, przełamie wszelki opór przeciw Bożemu Prawu i w ten sposób dokona swego dzieła Sędziego:

Wybawi bowiem potrzebującego, gdy zawoła o pomoc, i gnębionego, gdy nie ma obrońcy.

Ulituje się nad nędzarzem i potrzebującym
i życie biedaków ocali.
Z udręki i krzywdy ocali ich życie,
gdyż droga będzie ich krew przed jego oczyma (Ps 72, 12-14)

Marzenia psalmistów o powszechnym pokoju i sprawiedliwości nie są czymś oryginalnym na tle pokrewnej literatury Starożytnej Wschodu. Oryginalne jest natomiast oparcie tych nadziei na Bożej obietnicy zawartej w Przymierzu. Kiedy niewola zniszczyła instytucję monarchii w Izraelu, nadzieja narodu wybranego bynajmniej nie wygasła. Natchnieni poeci i pisarze coraz wyraźniej mówili o idealnym królestwie Jahwe, które nastanie w czasach ostatecznych. Dzień Pański zapoczątkuje ostateczną erę historii zbawienia, kiedy to Jahwe sam przejmie rządy nad światem z rąk ziemskich władców.

Pojawienie się w Izraelu Króla-Mesjasza ma być tylko jednym z etapów ostatecznego nadejścia Królestwa Bożego. Mesjanizm wpisany jest głęboko w program wspaniałej odnowy narodu wybranego. Program ten zakłada przede wszystkim, że synowie Izraela rozproszeni po świecie zostaną cudownie zgromadzeni w jedno na świętej górze Syjon:

Jahwe odbuduje Jeruzalem,
zgromadzi rozproszonych Izraela [...] (Ps 147, 2).

ROZWAŻANIE

PSALM 85 [84]

Bliskie jest nasze zbawienie

Łaskawym się okazałeś, Panie, dla Twej ziemi, *
odmieniłeś los Jakuba.

Odpuściłeś winę swojemu ludowi *

i zakryłeś wszystkie jego grzechy.

Powściągnąłeś całe zagniewanie Twoje, *
powstrzymałeś swoją zapalczywość w gniewie.

Odnów nas, Boże, nasz Zbawco, *

Twego oburzenia na nas poniechaj.

Czyż będziesz się gniewał na wieki, *
czy gniew swój rozciągniesz na wszystkie pokolenia?

Czyż to nie Ty przywrócisz nam życie, *

a Twój lud w Tobie będzie się weselił?

Okaż nam, Panie, łaskę swoją *

i daj nam swoje zbawienie.

Będę słuchał tego, co Pan Bóg mówi: †

oto ogłasza pokój ludowi i swoim wyznawcom, *

którzy zwracają się ku Niemu swym sercem.

Zaprawdę, bliskie jest jego zbawienie †

dla tych, którzy Mu cześć oddają, *

i chwała zamieszka w naszej ziemi.

Łaska i wierność spotkają się ze sobą, *

ucałują się sprawiedliwość i pokój.

Wierność z ziemi wyrośnie, *

a sprawiedliwość spojrzy z nieba.

Pan sam szczęściem obdarzy, *

a nasza ziemia wyda swój owoc.

Sprawiedliwość będzie kroczyć przed Nim, *

a śladami Jego kroków zbawienie.

1. Psalm 85 [84], który przed chwilą odczytaliśmy, to pieśń radości i nadziei na przyszłe zbawienie. Oddaje on atmosferę, która panowała po powrocie Izraela z niewoli babilońskiej do ziemi ojców. Życie narodowe rozpoczyna się na nowo w

umiłowanym ognisku domowym, zgaszonym i zniszczonym w 586 r. przed Chrystusem, gdy wojska króla Nabuchodonozora zdobyły Jerozolimę.

Rzeczywiście, w hebrajskim oryginale Psalmu spotykamy wielokrotnie słowo *shub* oznaczające powrót wygnańców, ale również «powrót» duchowy, czyli «nawrócenie». Tak więc odrodzenie nie dotyczy tylko narodu, ale również wspólnoty wiernych, którzy przeżywali wygnanie jako karę za popełnione grzechy, a w powrocie do ojczyzny i nowej wolności dopatrywali się Bożego błogosławieństwa po tym, jak się nawrócili.

2. W strukturze Psalmu możemy wyróżnić dwie zasadnicze części. W pierwszej z nich dominuje temat «powrotu» i wszystkich jego odniesień, o których wspomnieliśmy.

Przede wszystkim gloryfikowany jest fizyczny powrót Izraela: «Panie, (...) odmieniłeś los Jakuba» (w. 2); «Odnów nas, Boże, nasz Zbawco (...). Czyż to nie Ty przywrócisz nam życie?» (ww. 5.7). Oto cenny dar od Boga, który zechciał wyzwolić swoje dzieci z ucisku i działa, by zapewnić im pomyślność. On bowiem «miłuje wszystkie byty (...). Oszczędza wszystko, bo to wszystko Jego, «Władcy, miłującego życie» (por. Mdr 11, 24. 26).

Jednakże obok tego «powrotu», który w sposób konkretny jednoczy rozproszony lud, jest jeszcze inny powrót, bardziej wewnętrzny i duchowy. Psalm poświęca mu wiele uwagi i przypisuje mu szczególne znaczenie nie tylko w odniesieniu do starożytnego Izraela, lecz również do wiernych we wszystkich epokach.

3. Podczas tego «powrotu» działa skutecznie Pan, który objawia swą miłość przebacząc niegodziwość swojemu ludowi, odpuszczając wszystkie jego grzechy, powstrzymując cały swój gniew i swą zapalczywość (por. Ps 85 [84], 3-4).

Właśnie wyzwolenie od zła, przebaczenie win oraz oczyszczenie z grzechów stwarzają nowy Lud Boży. Wyraża to wezwanie, które znalazło się również w liturgii chrześcijańskiej: «Okaż nam, Panie, łaskę swoją i daj nam swoje zbawienie» (w. 8).

Jednakże temu «powrotowi» Boga, który przebacza, powinien również towarzyszyć «powrót», czyli nawrócenie, skruszonego człowieka. Psalm mówi bowiem, że pokój i zbawienie ofiarowane są tym, «którzy się zwracają ku Niemu swym sercem» (w. 9). Kto wchodzi zdecydowanie na drogę świętości, otrzymuje dar radości, wolności i pokoju.

Wiadomo, że terminy biblijne dotyczące grzechu często mówią o pomyleniu drogi, rozminięciu się z celem i zejściu z właściwego szlaku. Nawrócenie jest

właśnie «powrotem» na prostą drogę wiodącą do domu Ojca, który czeka, aby nas wziąć w swe ramiona, przebaczyć i uszczęśliwić (por. Łk 15, 11-32).

4. Przechodzimy teraz do drugiej części Psalmu (por. Ps 85 [84], 10-14), tak bardzo bliskiej tradycji chrześcijańskiej. Opisany jest w niej nowy świat, w którym łaskawość Boga i Jego wierność padają sobie w ramiona niczym osoby; i tak jak one spotykają się i całują sprawiedliwość i pokój. Prawda rozkwita, czyniąc niejako nową wiosnę, a sprawiedliwość, która w Biblii oznacza również zbawienie i świętość, wychyla się z nieba, by zagościć pośród ludzi.

Wszystkie cnoty, wcześniej wygnane z ziemi z powodu grzechu, obecnie wchodzi na nowo w dzieje i krzyżując się ze sobą, kreślą mapę świata pokoju. Miłosierdzie, prawda, sprawiedliwość i pokój stają się niejako czterema zasadniczymi punktami tej geografii ducha. Również pieśń Izajasza mówi:

«Niebioso, wysączcie z góry sprawiedliwość i niech obłoki z deszczem ją wyleją! Niechaj ziemia się otworzy, niech zbawienie wyda owoc i razem wszędzie sprawiedliwość! Ja, Pan, jestem tego Stwórcą» (Iz 45, 8).

5. Już w II w., dzięki św. Ireneuszowi z Lyonu, słowa Psalmisty odczytywano jako zapowiedź «zrodzenia Chrystusa z Dziewicy» (*Adversus haereses*, III, 5,1). Albowiem przyjście Chrystusa sprawia, że rodzi się miłosierdzie, objawia się prawda, rozkwita sprawiedliwość i jaśniej pokój.

Dlatego też Psalm, zwłaszcza w swej końcowej części, odczytywany jest przez tradycję chrześcijańską w kluczu bożonarodzeniowym. Św. Augustyn, którego słowami zakończymy nasze refleksje, w jednej ze swych mów na Boże Narodzenie interpretuje go w następujący sposób: «„Prawda wyrosła z ziemi” - Chrystus, który powiedział: „Jam jest prawda” (J 14, 6) - narodził się z Dziewicy. „I Prawda spojrzała z nieba”, by człowiek wierząc w Tego, który urodził się, wiedział, że on jako człowiek nie sam przez się, lecz przez Boga został usprawiedliwiony. „Prawda wyrosła z ziemi”, ponieważ „Słowo ciałem się stało” (J 1, 14). „I sprawiedliwość spojrzała z nieba”, ponieważ „wszelki dar dobry i każda wzniosła łaska z wysoka pochodzi” (Jk 1, 17). „Prawda wyrosła z ziemi”, jako Ciało z Maryi zrodzone. „I sprawiedliwość spojrzała z nieba”, ponieważ „nic nie może otrzymać człowiek, jeśli mu z nieba nie będzie dane” (J 3, 27)» (*Discorsi*, IV/1, Roma 1984, s. 11).

(25.9.2002)

EGZEGEZA

PSALM 85

Ps 85. Trwają dyskusje: jak zaklasyfikować ten psalm. Ogólnie uznawany jest on za lamentację narodu, wspólnotową liturgię suplikacji. Jednak Mowinckel i Dahood wiążą Ps 85 ze świętem zbiorów (być może Namiotów), uważając go za modlitwę o deszcz (Ps 65; 67).

Struktura:

ww. 2-4 (hymn uwielbienia za błogosławieństwa Jahwe zesłane w przeszłości)

ww. 5-8 (lamentacja)

ww. 9-14 (wyrocznia zbawienia wypowiedziana przez osobę sprawującą kult)

2-4. Sześć czasowników w czasie przeszłym występujących w tych wersetach większość komentatorów uznaje za wskazówkę, że tworzą one hymn wielbiący Jahwe za przeszłe dobrodziejstwa. Dahood uznaje wersety za zdania rozkazujące, które rozpoczynają modlitwę, sięgającą w. 7.

5. "Odnów nas": Przypomina „odmienienie losu” z w. 2.

7-8. Dobrodziejstwa, o które modli się psalmista, obejmują przywrócenie do życia (por. Ps 104,29-30) i zbawienie (= rok dobrych plonów).

9. "Chciałbym słuchać": Tłumaczenie Dahooda „niech ogłoszę” jest lepsze niż „chcę słuchać” czy „niech usłyszę”.

9-10. Por. Ps 25,12-13; 145,18-19

11. „Łaskawość” Jahwe (hesed). o która się modlono w w. 8, zostaje teraz udzielona jego wiernym (tj. ludziom związanym z Bogiem przez heses).

13. Według Dahooda „szczęściem”, którym obdarzył Jahwe, są deszcze jesienne (Kpł 26,4; Pwt 11,14-17; Ez 34,25-27; Za 8,12).

[*Katolicki Komentarz Biblijny
prac. zbiorowa, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2001*](#)